

MIŁOSZ CZOPEK
UCZELNIA JANA WYŻYKOWSKIEGO

EWA ŻOŁNIERCZYK
UNIwersytet Zielonogórski

Konsultacje społeczne jako forma dialogu ze społecznością lokalną

Wstęp

Konsultacje społeczne stanowią jedną z podstawowych i obecnie najbardziej optymalnych form porozumiewania się społeczności lokalnej z władzami samorządowymi. W demokratycznym państwie prawa dialog na linii obywatel–władza powinien stanowić trzon wszelkich decyzji podejmowanych w ramach szeroko rozumianego „rządzenia”. Proces decyzyjny zapadający w warunkach choćby względnej akceptacji adresatów podejmowanych rozstrzygnięć, zyskuje na znaczeniu, zwłaszcza biorąc pod uwagę wydźwięk polityczny, jak też praktyczny – aprobaty społeczna. Współczesny władarz to nie tylko wykonawca władzy, ale przede wszystkim dobry menedżer, prezentujący wizję efektywnego rządzenia¹.

Proces decentralizacji i powołanie jednostek samorządu terytorialnego – gmin, powiatów i województw, spowodowało przeniesienie wielu spraw ze szczebla centralnego na szczeble samorządowe. Taki układ sprzyja podejmowaniu decyzji szybciej, skuteczniej, adekwatnie do potrzeb lokalnej społeczności. Skoro tak, to warto społeczność tę angażować w sprawy lokalne. Po pierwsze, po to, aby stwarzać poczucie wpływu na sprawy „własnego” otoczenia, po drugie, po to, aby bardziej efektywnie zarządzać sprawami publicznymi. Wzajemna komunikacja między władzami samorządowymi a obywatelami daje szansę na znalezienie takich rozwiązań, które będą satysfakcjonujące dla obu stron takiego układu.

¹ J. Dworniak, *Komunikacja jednostek samorządu terytorialnego z otoczeniem społecznym (przykład powiatu tucholskiego)*, [w:] R. Kmiecik (red.), *Samorząd w systemie demokracji obywatelskiej. Wybrane problemy*, Toruń 2014, s. 104–105.

Czym zatem są i jakie znaczenie mają konsultacje społeczne? Czy ta forma komunikacji między władzami lokalnymi a społecznością lokalną zyskuje jednocześnie na znaczeniu, czy stanowi tylko iluzoryczne poczucie dialogu?

W sprawie pojęcia „konsultacje społeczne”.

Podstawy prawne

Obowiązujące regulacje prawne nie wprowadzają legalnej definicji pojęcia „konsultacje społeczne”. Wiedzy w tym zakresie dostarcza literatura przedmiotu. I tak, zgodnie z definicją zawartą w *Słowniku samorządu terytorialnego* konsultacje społeczne to „jedna z form uczestnictwa mieszkańców jednostki samorządu terytorialnego w sprawach publicznych, polegająca na zasięgnięciu ich opinii w sprawach istotnych dla danej wspólnoty samorządowej lub jej części i stanowiąca sposób wspierania inicjatyw obywatelskich na jej rzecz oraz środek informowania mieszkańców (gminy, powiatu, województwa) o działaniach administracji samorządowej”². Podobnie w *Encyklopedii samorządu terytorialnego* pod pojęciem „konsultacje społeczne” przyjęto, iż „konsultacje społeczne to forma włączania obywateli w proces podejmowania decyzji przez organy władzy publicznej”³. Jak wskazuje E. Knosala, „konsultacja stanowi instrument uzgadniania sprzecznych interesów, a więc służy rozwiązywaniu konfliktów, jest wreszcie formą współdziałania zainteresowanych w procesie podejmowania decyzji i obarczania ich pewnym zakresem odpowiedzialności”⁴. Konsultacje w istocie prowadzą niejako do rozłożenia ciężaru odpowiedzialności za efekt procesu decyzyjnego między rządzących (władarzy lokalnych) a mieszkańców⁵. Jak słusznie zauważa R. Marchaj, konsultacje społeczne nigdy nie będą stanowić bytu samoistnego⁶, bowiem zawsze prowadzą lub mają prowadzić do procesu decyzyjnego, który przebiega na szczeblu tzw. rządzenia. Konsultacje to niejako środek pomocniczy w procesie decyzyjnym.

Konsultacje społeczne stanowią zatem formę oddziaływania na sposób wykonywania władzy, a tym samym na proces decyzyjny lokalnych dygnitarzy władzy, o charakterze niewiążącym, wyłącznie opiniodawczym. Na szczeblu

² Cyt. za *Słownik samorządu terytorialnego*, B. Kumorek (red.), Zielona Góra 2003, s. 149.

³ *Encyklopedia samorządu terytorialnego*, K. Miaskowska-Daszkiewicz, B. Szmulik (red.), Warszawa 2010, s. 359.

⁴ E. Knosala, *Doradztwo naukowe w świetle prawa administracyjnego*, Katowice 1981, s. 12.

⁵ Warto zwrócić uwagę na możliwość efektywnego sprawowania kontroli społecznej przez członków wspólnot lokalnych nad lokalnymi władzami. Na temat kontroli społecznej patrz J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2012, s. 405–406.

⁶ R. Marchaj, *Samorządowe konsultacje społeczne*, Warszawa 2016, s. 28.

samorządowym konsultacje społeczne nabierają dość istotnego znaczenia w procesie stanowienia prawa, ponieważ pozwalają na stworzenie pewnego rodzaju łącznika między organem stanowiącym prawo a adresatami tego prawa. Konsultacje społeczne stwarzają możliwość zapoznania się ze stanowiskiem przyszłych adresatów aktów prawnych, wraz z ewentualnym uwzględnieniem ich sugestii, stanowiska w sferze planowanych rozstrzygnięć. Konsultacje społeczne jako forma dialogu władz lokalnych ze społecznością lokalną powinny być wykorzystywane na gruncie praktycznym częściowej, a ich wyniki powinny w sposób realny wpływać na procesy decyzyjne, zwłaszcza biorąc pod uwagę rosnącą dojrzałość obywateli w zakresie rozumienia zasady demokratycznego państwa prawnego.

Podstawy prawne dla wykorzystywania na gruncie praktycznym konsultacji społecznych odnaleźć można już w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁷. Jak słusznie wskazuje B. Madej, ustrojodawca wprawdzie nie wskazuje w sposób bezpośredni na tę formę partycypacji obywateli w sprawy publiczne, niemniej instytucja ta jest wywodzona z zasad ogólnych ustawy zasadniczej, np. z zasady pomocniczości, zasady zaufania obywateli do organów władzy publicznej, zasady praworządności⁸, stąd trudno zaprzeczać jej faktycznemu istnieniu. Ustawa o samorządzie gminnym w art. 5a ust. 1 wskazuje na możliwość wykorzystywania konsultacji społecznych „w wypadkach przewidzianych ustawą oraz w innych sprawach ważnych dla gminy”⁹. Konsultacje społeczne jako forma dialogu z obywatelami, wymiany poglądów celem wypracowania konkretnych rozwiązań zostały przewidziane również w Europejskiej Karcie Samorządu Terytorialnego¹⁰. Z preambuły Karty wynika, iż państwa członkowskie Rady Europy, uznające postanawiania Karty za wiążące, respektować będą prawo obywateli do uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi, będące jedną z zasad demokratycznych, wspólną dla wszystkich państw członkowskich Rady

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, zm.: z 2001 r. Nr 28, poz. 319; z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; z 2009 r. Nr 114, poz. 946).

⁸ B. Madej, *Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy, powiatu, województwa*, [w:] Z. Bukowski, S. Kamosiński (red.), *Samorząd terytorialny: wybory, partycypacja społeczna, gospodarka lokalna*, Bydgoszcz 2015, s. 212.

⁹ Ustawa z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446, tekst jedn.); analogiczne rozwiązania prawne przewidują odpowiednio: Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (art. 3d ust. 1, Dz. U. z 2016 r., poz. 814, tekst jedn.) oraz Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (art. 10a ust. 1, Dz. U. z 2016 r., poz. 486, tekst jedn.).

¹⁰ Europejska Karta Samorządu Terytorialnego sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607).

Europy¹¹. Obywatele mają zatem prawo do zarządzania sprawami publicznymi. Karta formułuje zasady przeprowadzania konsultacji społecznych ze społecznościami lokalnymi we wszystkich sprawach, które je bezpośrednio dotyczą.

Konsultacje społeczne – zakres podmiotowy i przedmiotowy

Konsultacje społeczne stanowią formę dwustronnej komunikacji między konsultującym a konsultowanym. Zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminy, powiatu i województwa podmiotem uprawnionym do udziału w konsultacjach społecznych są mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego. Powstaje przy tym zasadnicza wątpliwość, widoczna w szczególności w orzecznictwie sądownoadministracyjnym, jak również w doktrynie, co należy rozumieć pod pojęciem „mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego”. Wydaje się słuszne odwołanie w tej kwestii do przepisu art. 25 Kodeksu cywilnego, za którym przyjmuje się, iż miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejsce, w którym osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu. Mieszkańcy gminy, powiatu i województwa tworzą odpowiednio wspólnotę samorządową, lokalną wspólnotę samorządową i regionalną wspólnotę samorządową. Wspólnota funkcjonuje z mocy prawa, a przynależność do niej nie może być determinowana innymi przesłankami, jak przesłanka zamieszkania na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego. Członek danej wspólnoty samorządowej nie ma prawnej możliwości zrzeczenia się przynależności do wspólnoty. Nie ma również podstaw prawnych, aby danego członka wykluczyć ze wspólnoty, np. przez akt organu stanowiącego. Udział mieszkańca w konsultacjach społecznych i prawo swobodnego wypowiedzania się w ich ramach, nie mogą być ograniczane np. wymogiem posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych, posiadaniem pełni praw wyborczych itd. Należy wskazać, że rada gminy w uchwale określającej zasady i tryb przeprowadzania konsultacji nie może uzależnić uprawnienia do udziału mieszkańców w konsultacjach od posiadania przez nich czynnego prawa wyborczego do rady gminy, bowiem stanowiłoby to ewidentne naruszenie normy art. 5a ust. 1 Ustawy o samorządzie gminnym. Skoro ustawodawca przewidział, iż uprawnionymi do udziału w konsultacjach społecznych są mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, to brak podstaw do stosowania w tej płaszczyźnie wykładni rozszerzającej czy zawężającej.

¹¹ M. Ofiarska, *Konsultowanie społeczności lokalnych w świetle postanowień Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego*, [w:] M. Ofiarska (red.), *Europejska Karta Samorządu Lokalnego a prawo samorządu terytorialnego*, Szczecin 2015, s. 356.

Zakres przedmiotowy konsultacji społecznych został także wyznaczony przez przepisy ustaw samorządowych. Ustawodawca wskazał na kategorie spraw, które mogą lub muszą być poddane konsultacjom społecznym. Konsultacje społeczne są przeprowadzane obligatoryjnie lub fakultatywnie. Konsultacje fakultatywne przeprowadza się w przypadku tworzenia, łączenia, podziału, znoszenia oraz ustalania granic jednostek samorządu terytorialnego, jak również ustalania lub zmiany nazw jednostek, siedzib ich władz, utworzenia jednostek pomocniczych i określenia ich organizacji i zakresu działania. Należy wskazać, iż obowiązek konsultowania może także wynikać z przepisów szczególnych, np. z Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym¹². Przepis art. 12 ust. 7 powołanej ustawy wskazuje, że dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości może zostać ustalona na wniosek rady gminy, o ile liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości nie jest mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców tej gminy lub w przypadku miejscowości zamieszkannej – za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w konsultacjach, przeprowadzonych w trybie określonym w art. 5a ust. 2 Ustawy o samorządzie gminnym ponad połowa jej mieszkańców.

Fakultatywnie konsultacje społeczne są przeprowadzane w sprawach określanych przez ustawodawcę jako „ważne”. Pojęcie to należy do nieostrych i nieokreślonych, stąd następcza zarówno wielu trudności interpretacyjnych, jak i w zakresie zastosowania instytucji konsultacji na gruncie praktycznym. Niewątpliwie kwalifikacji danej sprawy jako sprawy „ważnej” będzie dokonywał głównie organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego. Wydaje się, że wśród spraw „ważnych”, które mogą być przedmiotem konsultowania z mieszkańcami, wymienić można sprawy budżetowe (przeznaczenie środków publicznych na sfinansowanie preferowanych przez lokalną społeczność inwestycji) czy strategię rozwoju jednostki samorządowej. Słuszne jest angażowanie mieszkańców w konsultowanie spraw publicznych, bowiem stanowią oni cenne źródło informacji na temat ich oczekiwań, preferencji¹³. Decyzje zapadające w warunkach wzajemnego poszanowania interesów obu stron – władz publicznych i mieszkańców, zyskują na znaczeniu, szczególnie biorąc pod uwagę ich praktyczną realizację. Obywatel mający poczucie wpływu na decyzje rządzących chętniej je wykonuje.

¹² Dz. U. Nr 17, poz. 141 ze zm.

¹³ T. Moll, *Konsultacje komunalne jako klasyczna forma partycypacji społecznej*, [w:] B. Dolnicki (red.), *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, Warszawa 2014, s. 254.

Przeprowadzanie konsultacji społecznych – zasady

Ustawy ustrojowe¹⁴ odnoszą się do trybu i zasad przeprowadzania konsultacji społecznych. Uprawnienie do skonkretyzowania zasad i trybu przeprowadzania konsultacji zostało przyznane organom stanowiącym w poszczególnych jednostkach samorządowych. Organy stanowiące mają prawo i jednocześnie obowiązek kompleksowego uregulowania przeprowadzania konsultacji społecznych w uchwałach. Uchwały takie powinny zawierać oznaczenie, kto może inicjować konsultacje, czas, miejsce ich przeprowadzenia, reguły dotyczące ustalania wyników oraz sposób ich przekazania do wiadomości lokalnej społeczności. Warto podkreślić, iż uchwała w sprawie przeprowadzania konsultacji społecznych powinna zawierać: transparentną informację o zamierzeniach organu konsultującego, propozycję rozstrzygnięcia problemu (najczęściej poprzez zadanie pytania z trzema wariantami odpowiedzi: tak, nie, wstrzymuję się), sposób przepływu informacji między konsultującym a konsultowanym oraz podanie wyniku przeprowadzonych konsultacji do publicznej wiadomości.

Radzie gminy przypisane zostało inicjowanie przeprowadzania konsultacji obligatoryjnych. Natomiast w odniesieniu do konsultacji fakultatywnych, to rada gminy – oprócz organu stanowiącego – może w uchwale w sprawie określania zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami przyznać odpowiednie uprawnienie mieszkańcom i organowi wykonawczemu. Jako przykład uchwały w sprawie przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami autorzy chcieliby wskazać Uchwałę nr XV/146/11 z dnia 24 listopada 2011 roku Rady Miejskiej we Wschowie^{15, 16}. Uchwała dotyczyła rozstrzygnięcia w przedmiocie zmiany granic miasta Wschowa, polegającej na włączeniu części obrębu geodezyjnego Przyczyna Górnej i części obrębu geodezyjnego Osowej Sieni do miasta Wschowa. Rada gminy sprecyzowała zakres podmiotowy prowadzonych konsultacji do mieszkańców (pełnoletnich) trzech obszarów – wsi Przyczyna Górna, Osowa Sień oraz przysiółka Wincentowo. Przeprowadzenie konsultacji wraz z opracowaniem zbiorczym wyników głosowania powierzono 3-osobowej komisji, której imienny skład został określony w zarządzeniu organu wykonawczego. W uchwale podkreślono, iż wynik

---

¹⁴ Ustawa o samorządzie gminy, powiatu i województwa, patrz przypis nr 6.

¹⁵ Wybór gminy Wschowa jest podyktowany znajomością specyfiki lokalnej gminy Wschowa, co wynika głównie z faktu sprawowania funkcji wiceburmistrza przez współautora publikacji – dra M. Czopka.

¹⁶ Dz. Urz. Woj. Lubus. 2012, poz. 160.

konsultacji nie będzie miał wpływu na podjęcie uchwały wyrażającej opinię w sprawie zmiany granic miasta Wschowa, bowiem konsultacje służą wyłącznie uzyskaniu opinii od uprawnionych mieszkańców miasta Wschowa, wsi Przyczyna Górna, wsi Osowa Sień oraz przysiółka Wincentowo. Na podstawie powołanego przykładu stwierdzić można, że już w uchwale dotyczącej przeprowadzania konsultacji społecznych podkreśla się ich wyłącznie opiniodawczy i niewiążący charakter. Wydaje się, że mimo względnej przejrzystości przepisów ustaw ustrojowych dotyczących zasad przeprowadzania konsultacji społecznych wiele uchwał podejmowanych w tej sprawie jest uchylanych w trybie nadzoru, bądź w całości, bądź w części.

Wykonanie uchwały w przedmiocie przeprowadzania konsultacji społecznych należy na podstawie art. 30 ust. 1 do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, chyba że organ stanowiący zdecyduje w sposób odmienny. W praktyce rada może bowiem powierzyć czynności związane z konsultacjami np. specjalnie powołanej komisji.

Zakończenie

Konsultacje społeczne jako wyraz partycypacji społeczności lokalnej w procesach decyzyjnych władz samorządowych stanowią dobry instrument współczesnego efektywnego rządzenia. Należy pozytywnie ocenić włączanie lokalnej społeczności w proces rozwiązywania problemów, które niejednokrotnie bezpośrednio jej dotyczą. Należy wskazać na przynajmniej dwa atuty społecznego konsultowania podejmowanych rozstrzygnięć: zbliżenie się przez władze samorządowe do rozwiązania, które będzie wpisywało się w oczekiwania lokalnej społeczności oraz możliwość sprawowania kontroli społecznej nad działaniami władz publicznych¹⁷. Efektywny i stale postępujący rozwój jednostek samorządu terytorialnego zależy od poziomu wiedzy rządzących na temat oczekiwań społeczności lokalnej w zakresie zaspokajania potrzeb wspólnych, zadowolenia mieszkańców z bieżącej aktywności władz¹⁸. Konsultacje społeczne to forma komunikacji ze społecznością lokalną wciąż mało wykorzystywana na gruncie praktycznym, co dziwi wobec niskiego poziomu ich sformalizowania, jak również względnie niskich kosztów ich przeprowadzania.

¹⁷ D.R. Kijowski, *Partycypacja obywatelska w samorządowych procesach decyzyjnych – zagadnienia ogólne*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 9, s. 9.

¹⁸ M. Szaja, *Partycypacja lokalnej społeczności w kształtowaniu procesu rozwojowego w gminie*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 881, *Ekonomiczne Problemy Usług nr 118, 25 lat doświadczeń samorządu terytorialnego w Polsce – wyzwania na przyszłość. Regiony dla rozwoju europejskiej polityki sąsiedztwa*, Szczecin 2015, s. 291.

Streszczenie

Konsultacje społeczne jako forma dialogu ze społecznością lokalną

Konsultacje społeczne stanowią formę dwustronnej komunikacji między konsultującym a konsultowanym. Zgodnie z przepisami ustaw o samorządzie gminy, powiatu i województwa podmiotem uprawnionym do udziału w konsultacjach społecznych są mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego. Autorzy tekstu omawiają podstawy prawne, zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz zasady przeprowadzania konsultacji społecznych.

Słowa kluczowe: dialog, konsultacje, społeczność lokalna, zakres, pojęcie.

Summary

Social consultations as a form of dialogue with local society

Social consultations constitute a form of the two-way communication between the consultant and the consulted. In accordance with the regulations concerning commune, county and voivodship governments the entity eligible to participate in social consultations are the inhabitants of any given territorial government unit. The authors discuss the legal basics, the scope of the entity and subject, and the rules for conducting social consultations.

Keywords: consultations, local society, scope, concept.

Bibliografia

1. Boć J. (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2012.
2. Dworniak J., *Komunikacja jednostek samorządu terytorialnego z otoczeniem społecznym (przykład powiatu tucholskiego)*, [w:] R. Kmieciak (red.), *Samorząd w systemie demokracji obywatelskiej. Wybrane problemy*, Toruń 2014.
3. Kijowski D.R., *Partycypacja obywatelska w samorządowych procesach decyzyjnych – zagadnienia ogólne*, „Samorząd Terytorialny” 2010, nr 9.
4. Knosala E., *Doradztwo naukowe w świetle prawa administracyjnego*, Katowice 1981.
5. Kumorek B. (red.), *Słownik samorządu terytorialnego*, Zielona Góra 2003.
6. Madej B., *Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy, powiatu, województwa*, [w:] Z. Bukowski, S. Kamosiński (red.), *Samorząd terytorialny: wybory, partycypacja społeczna, gospodarka lokalna*, Bydgoszcz 2015.
7. Marchaj R., *Samorządowe konsultacje społeczne*, Warszawa 2016.
8. Miaskowska-Daszkiewicz K., Szmulik B. (red.), *Encyklopedia samorządu terytorialnego*, Warszawa 2010.
9. Moll T., *Konsultacje komunalne jako klasyczna forma partycypacji społecznej*, [w:] B. Dolnicki (red.), *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, Warszawa 2014.

10. Ofiarska M., *Konsultowanie społeczności lokalnych w świetle postanowień Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego*, [w:] M. Ofiarska (red.), *Europejska Karta Samorządu Lokalnego a prawo samorządu terytorialnego*, Szczecin 2015.
11. Szaja M., *Partycypacja lokalnej społeczności w kształtowaniu procesu rozwojowego w gminie*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Nr 881, *Ekonomiczne Problemy Usług nr 118, 25 lat doświadczeń samorządu terytorialnego w Polsce – wyzwania na przyszłość. Regiony dla rozwoju europejskiej polityki sąsiedztwa*, Szczecin 2015.

Źródła internetowe

1. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, zm.: z 2001 r. Nr 28, poz. 319; z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; z 2009 r. Nr 114, poz. 946).
3. Uchwała nr XV/146/11 z dnia 24 listopada 2011 r. Rady Miejskiej we Wschowie w sprawie przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami (Dz. Urz. Woj. Lubus. 2012, poz. 160).
4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016, poz. 446, tekst jedn.).
5. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (art. 3d ust. 1, Dz. U. z 2016 r., poz. 814, tekst jedn.).
6. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (art. 10a ust. 1, Dz. U. z 2016 r., poz. 486, tekst jedn.).
7. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141).

